ӘОЖ 902.904 (574)
ҒТАХР 03.41.91
https://doi.org/10.52967/3007-6528.2024.1.32.42

Мәртөк ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы

© 2024 ж. Мамедов А.М., Мамиров К.Б., Амелин В.А., Жолдыбай Е.Б.

Keywords: *Martuk district, archaeology, researchers, monuments*
Түйін сөздер: *Мәртөк ауданы, археология, зерттеушілер, ескерткіштер*
Ключевые слова: *Мартукский район, археология, исследователи, памятники*

A. Mamedov[1], K. Mamirov[1], V. Amelin[1]* and Y. Zholdybay[1]
[1]Margulan Institute of Archaeology,Aktobe, Kazakhstan
**Corresponding author*

The history of research of archaeological monuments of Martuk district

In the article is considered the history of the study of archaeological monuments of Martuk district of Aktobe region, is noted the contribution of researchers. The authors have analysed reports on archaeological reconnaissance and excavations, as well as published scientific works. Materials on the discovery and research of archaeological objects are given in chronological order. The first information about archaeological monuments is given in the works of travellers and explorers of the 18th century. Targeted excavations of archaeological sites began in the second half of the twentieth century and continue to the present day. Numerous monuments of historical and cultural heritage are known in the Martuk district. The authors provide data on the scientific significance of artefacts found in the burial grounds of the Ilek river basin for Kazakhstan. In 2022, an archaeological survey was carried out in the area under consideration to monitor and record previously known monuments, as well as newly identified ones. As a result, more than 400 archaeological sites were recorded.
Source of funding: The work was carried out as part of the implementation of the tasks of the project of fundamental scientific research of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan for 2023–2025, IRN BR20280993.
Citation: Mamedov, A., Mamirov, K., Amelin, V., Zholdybay, Y. 2024. The history of research of archaeological monuments of Martuk district. *Margulan readings–2024.* In 2 vol. Vol. 1. Pp. 32–42 (in Kazakh).

А.М. Мамедов[1], К.Б. Мамиров[1], В.А. Амелин[1]*, Е.Б. Жолдыбай[1]
[1]Ә.Х. Марғұлан атынд. Археология институты, Ақтөбе қ., Қазақстан
**корреспондент авторы*

Мәртөк ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы

Мақалада Ақтөбе облысы Мәртөк ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы қарастырылып, зерттеушілердің қосқан үлесі сөз болады. Авторлар археологиялық барлау және қазба жұмыстары жөніндегі есептерге, сонымен қатар баспадан шыққан ғылыми еңбектерге талдау жасады. Археологиялық нысандардың ашылуы және зерттелуі бойынша материалдар хронологиялық тәртіппен көрсетілген. Археологиялық ескерткіштер туралы алғашқы мәліметтер XVIII ғ. саяхатшылардың және зерттеушілердің еңбектерінде келтірілген. Археологиялық нысандардың мақсатты қазба жұмыстары XX ғ. екінші жартысында басталып, қазіргі кезге дейін жалғасуда. Мәртөк ауданында әртүрлі уақытқа жататын көптеген тарихи-мәдени мұра ескерткіштері белгілі. Авторлар Қазақстан үшін ғылыми маңызы бар Елек өзені алабындағы қорымдарда табылған жәдігерлер жөнінде мәліметтер келтіреді. 2022 жылы қарастырып отырған аудан аумағында бұрын белгілі және жаңадан ашылған ескерткіштерді мониторингтеу, тіркеу мақсатында археологиялық барлау жүргізілді. Нәтижесінде 400-ден астам археология нысаны тіркелді.

Қаржыландыру көзі: Жұмыс ҚР ҒЖБМ Ғылым комитетінің 2023–2025 жж. арналған іргелі ғылыми зерттеулер жобасы аясында дайындалды, ЖТН BR20280993.
Сілтеме: Мамедов А.М., Мамиров К.Б., Амелин В.А., Жолдыбай Е.Б. 2024. Мәртөк ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы. *Марғұлан оқулары–2024.* 2 том. 1-т. 32–42-бб.

***А.М. Мамедов*[1], *К.Б. Мамиров*[1], *В.А. Амелин*[1]*, *Е.Б. Жолдыбай*[1]**
[1]*Институт археологии им. А.Х. Маргулана, Актобе, Казахстан*
**автор-корреспондент*

История исследования археологических памятников Мартукского района

В статье рассматривается история археологического изучения Мартукского района (Актюбинская обл.), отмечается вклад исследователей. Авторы проанализировали отчеты об археологических разведках и раскопках, а также опубликованные научные работы. Материалы по открытию и исследованию объектов археологии даны в хронологическом порядке. Первые сведения об археологических памятниках приводятся в трудах путешественников и исследователей XVIII в. Целенаправленные раскопки археологических объектов начинаются во 2-й пол. XX в. и продолжаются по сей день. В Мартукском районе известны многочисленные разновременные памятники историко-культурного наследия. Авторы приводят данные о научной значимости артефактов, обнаруженных в могильниках бассейна р. Илек. В 2022 г. на территории района проведена археологическая разведка с целью мониторинга, фиксации ранее известных и новых памятников. В результате работ зафиксировано более 400 объектов археологии.
Источник финансирования: Работа выполнена в рамках проекта фундаментальных научных исследований Комитета науки МНВО РК на 2023–2025 гг., ИРН BR20280993.
Цитирование: Мамедов А.М., Мамиров К.Б., Амелин В.А., Жолдыбай Е.Б. 2024. История исследования археологических памятников Мартукского района. *Маргулановские чтения–2024.* В 2-х т. Т. 1. С. 32–42 (на каз. яз.).

Кіріспе

Мәртөк ауданы – Ақтөбе облысының солтүстігінде орналасқан әкімшілік аудан. Ол солтүстігінде Ресей Федерациясының Орынбор облысымен, оңтүстік-батысында Қобда ауданымен, оңтүстігінде Алға ауданымен және Ақтөбе қаласы округімен, шығысында Қарғалы ауданымен шектеседі. Мәртөк ауданы 6,6 мың км^2 аумақты алып жатыр.

Табиғи-географиялық жағдайдың қолайлылығы, әсіресе, гидрожүйенің мол болуы және климаттық факторлар осы аудан аумағына адамдардың ежелден-ақ қоныстануына ықпал етті. Сондықтан да Мәртөк ауданы аумағында қазіргі таңда тас ғасырынан этнографиялық қазіргі уақытқа дейінгі көптеген ескерткіштер белгілі. Осыған байланысты мақаланың басты мақсаты аудан аумағында орналасқан археологиялық ескерткіштердің зерттелу тарихын хронологиялық тәртіппен жүйелеу болып табылады.

Мақаланың мақсатына жету үшін бірқатар міндеттер қойылып отыр. Олар: архивтік материалдармен (ғылыми есептер, ескерткіштердің паспорттары мен есептік карталары) жұмыс, ғылыми мақалаларды, монографияларды және т. б. талдау, Мәртөк ауданы аумағында жүргізілген археологиялық ескерткіштердің зерттелу тарихын хронология бойынша сипаттау.

Қазіргі кезде аудан аумағында орналасқан археологиялық ескерткіштердің зерттелу тарихын жүйелі түрде сипаттау келешекте қарастырып отырған аумақта ұйымдастырылатын археологиялық ізденістер үшін маңызды.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әдістері

Мақаланы жазу барысында авторлар Мәртөк ауданы бойынша жинақталған архивтік материалдармен жұмыс істеді. Аудан аумағында, сондай-ақ ауданға қатысты облыс көлемінде немесе Батыс Қазақстан өңірінде ұйымдастырылған археологиялық экспедициялардың (барлаулар, қазба жұмыстары) нәтижелері бойынша жазылған ғылыми есептер талданып, зерттелді. Археологиялық нысандар жөнінде жалпы мәлімет беретін ескерткіштердің паспорттары мен есептік карталары толыққанды ақпарат алу үшін қаралды.

Сонымен қатар Мәртөк ауданы аумағында орналасқан және зерттелген археологиялық ескерткіштерден табылған жәдігерлер бойынша жарық көрген ғылыми мақалалар, монографиялар талданды. Мысалы, 2007 жылы жарық көрген В.В. Ткачевтің «Степи Южного Приуралья и Западного Казахстана на рубеже эпох средней и поздней бронзы» атты монографиясында Танаберген II қорымынан табылған жәдігерлер сипатталады [Ткачев 2007: 16–46]. Ал 2014 жылы жарық көрген Е.П. Китов пен А.М. Мамедовтың «Ерте темір дәуіріндегі Батыс Қазақстанның көшпелі тұрғындары. Кочевое население Западного Казахстана в раннем железном веке» атты еңбегінде Ақтөбе облысындағы ерте темір дәуірі археологиялық ескерткіштерінің далалық зерттелу тарихы қарастырылады [Китов, Мамедов 2014: 9–26].

Материалдарды сипаттау

Ақтөбе облысының археологиялық ескерткіштері XVIII ғ. бастап зерттеле бастады. XVIII–XIX ғғ. облыс аумағына сапар жасаған саяхатшылар мен зерттеушілер өңірдің археологиялық нысандарын алғашқылардың бірі болып сипаттады. Мысалы, П.И. Рычков, Э. Эверсман өздері көрген ескерткіштер жөнінде мәліметтер қалдырды.

XIX ғ. екінші жартысында құрылған Орынбор архивтік комиссиясы сол заманда өлке тарихын зерттеуге ерекше үлес қосқан алдыңғы қатарлы ғалымдардың басын біріктірді. А.В. Попов, П.Д. Нефедов, А.А. Аниховский және И.А. Кастанье секілді зерттеушілердің ізденісі барысында барысында жасаған қорытындылары «Труды Оренбургской ученой архивной комиссии» атты арнайы басылымда жарық көрді. Бұл жүргізілген жұмыстар туралы өзіндік есеп өлкенің тарихы мен мәдениетін көпшілікке насихаттайтын бірден-бір еңбекке айналды. 1910 ж. И.А. Кастанье жалпы Батыс Қазақстанның, соның ішінде Мәртөк ауданының көптеген архитектуралық және археологиялық ескерткіштері енген «Древности Киргизской степи и Оренбургского края» атты жалпылама еңбегін жариялады. Ол Батыс Қазақстан аумағында дербес қазба жұмыстарын жүргізіп, өңірдің жерлеу ескерткіштерінің сипаттамасын жасады [Бисембаев және т.б. 2006: 14].

1904 ж. С.П. Баннов Ақтөбе қаласының солтүстігінде орналасқан жер қамалы жөнінде баяндады, қазіргі таңда бұл құрылыс Родниковский I жер қамалы деген атаумен Ақтөбе облысының жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізіміне енді [Родионов 1996: 9].

Ақтөбе облысы аумағындағы археологиялық ескерткіштерді зерттеу үрдісі революция және азамат соғысы кезінде үзіліп, XX ғ. 20-шы жылдарының екінші жартысында жалғасты.

1926 жылы өңірде археологиялық жұмыстарды КСРО ҒА Қазақстан экспедициясының антропологиялық отряды жүргізе бастады. Экспедицияны М.П. Грязнов пен М.В. Комарова басқарды. Оның негізгі жұмыстары кейбір обаларға кішігірім қазба жасаумен бірге, археологиялық нысандарды тіркеуге бағытталды. Бағдар негізінен облыстың солтүстік аудандары аумағын, Жайық өзенінің сол жақ салалары болып табылатын Ебейті, Қиялы-Бөрте, Кергелді, Әлімбет, Тереклі және т.б. дала өзендерінің алаптарын қамтыды. Нәтижесінде түрлі кезеңге жататын 28 ескерткіш тіркелді. М.П. Грязнов анықталған ескерткіштерді төрт типке бөлді: жер үйіндісі бар обалар, тас үйіндісі бар обалар, таспен көмкерілген жер үйіндісі бар обалар және тастан құралған сақина тәрізді жалпақ қабірлер (тас сақиналар) [Грязнов 1927: 172].

XX ғ. 50-ші жылдарының екінші жартысында КСРО ҒА Археология институтының Ленинград бөлімі (бұрынғы Материалдық мәдениет тарихы институты) Батыс Қазақстан аумағына тың және тыңайған жерлерді зерттеу мақсатында археологиялық экспедициялар ұйымдастырды. Осылайша, 1955 жылы В.С. Сорокиннің басшылығымен Қарғалы және Мәртөк аудандарының аумақтары бойынша барлау жүргізілді. Нәтижесінде әртүрлі дәуірлерге жататын археологиялық ескерткіштер анықталды [Сорокин 1958: 78].

1970 жылдары қысқа үзілістен кейін ҚазКСР ҒА Тарих, археология және этнография институты Ақтөбе облысында археологиялық ізденістерді жалғастырды. Ақтөбедегі археологиялық зерттеулердің дамуындағы маңызды оқиғалардың бірі осы өңірде қазба жұмыстарының басталуы еді. Институт бастапқы кезде апаттық ескерткіштерді зерттеуге ден қойды. 1970–1980 жылдарды жергілікті археологиялық мектеп қалыптасып, дамыған кезең деп сипаттауға болады.

1974 жылы М.Қ. Қадырбаевтың басшылығымен ҚазКСР ҒА Ш.Ш. Уәлиханов ат. Тарих, археология және этнография институты Орталық Қазақстан археологиялық экспедициясының Ақтөбе отряды Бесоба қорымының № 3, 10, 12 обаларында, Жалғызоба обасында, Сынтас қорымының № 1 және № 2 обаларында қазба жұмыстарын жүргізді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1375-іс].

М.Қ. Қадырбаев жетекшілік еткен Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейімен Орталық Қазақстан экспедициясының Қаратау отряды бірлесіп 1973–1974 жж., 1976 ж. облыс аумағына зерттеу жұмыстарын жүргізді. Негізінен Елек өзені алабындағы ескерткіштер (Сынтас, Бесоба, Жалғызоба, Күміссай және т.б.) зерттелді. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің отрядын В.В. Родионов басқарды [Родионов 1979].

Мәртөк ауданы аумағындағы археологиялық нысандарды зерттеуге облыстың геологтары сүбелі үлес қосты. В.В. Родионовтың жетекшілігімен 1975 жылы Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі Мәртөк ауданы аумағында бұрын анықталған Елек өзенінің сол және оң жағалауында орналасқан ірі обалық қорымдарды тексеру мақсатында археологиялық барлау жұмыстарын ұйымдастырды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1459 іс].

1976 жылы Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі облыс аумағында іздеу-барлау жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде жаңадан тіркелген археологиялық нысандар қатарына 2 ірі обадан құралған Шпаки обалық қорымы және Үңгір мыс кен орны енді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1527-іс]. 1977 жылы Родниковка ауылы маңында бұрыннан белгілі ескерткіштердің орналасу жерін нақтылау және жағдайларын анықтау мақсатында барлау жұмыстарын жүргізді. Осымен бірге Қиялы-Бөрте және Теріс-Бұтақ өзендері аралығындағы суайрық төбеде жаңа археологиялық нысандар тіркелді және Бисоба қорымының апаттық 2-ші обасы қазылды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1595-іс].

1981–1982 жж. М.Қ. Қадырбаевтың басшылығымен Орталық Қазақстан экспедициясы ежелгі ескерткіштерді қорғау мақсатындағы қазба жұмыстарын жүргізді. Суландыру жүйесінің құрылысымен байланысты Нагорненский қорымын Ақтөбе отряды зерттеді. Оны Ж. Құрманқұлов, Т.И. Кулик және В.И. Заитов басқарды. 1981 жылы қорымның № 1–6, 8, 9 обалары қазылды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1918-іс]. 1982 жылы аталмыш қорымның № 7, 10 және 11 обаларында Т.И. Кулик басқарған Ақтөбе отряды қазба жұмыстарын жүргізді. Нагорненский қорымынан анықталған олжалар көшпелі мәдениеттің қызықты материалдарын берді. Зерттеушілер осы олжаларға сүйене отырып, Елек өзені алабын мекендеген көшпенділердің әлеуметтік және мүліктік дифференциациясы жөніндегі пікірлерін білдірді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1921-іс].

Облыс археологиясын дамыту, әсіресе, қола және ерте темір ғасырын зерттеу ісінде С.Ю. Гуцалов аянбай еңбек етті. 1980–1990 жж. ол Ақтөбе тарихи-өлкетану музейі және Ақтөбе педагогикалық институтының археологиялық экспедицияларын басқарып, әртүрлі кезеңге жататын ескерткіштерді (обалық қорымдар және жеке обалар) ашып, зерттеді.

1984 ж. С.Ю. Гуцаловтың жетекшілігімен Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі Елек өзенінің сол жағалауында барлау жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде биік суайрық үстіртте жинақы

орналасқан 70 жер үйіндісі бар нысандардан құралған Целинный I бейіті және Хлебодаровка (Сарыжар) ауылы маңындағы егістікте орналасқан Хлебодаровский бейіті тіркелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2036-іс].

1985 жылы Сарыжар ауылынан солтүстік-солтүстік-батысқа қарай 2,5 км жерде орналасқан апаттық Қызылжар обалық қорымының № 1 және № 2 обаларында қазба жұмыстары жүргізілді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2084-іс].

1985 ж. Ақтөбе педагогикалық институтында тарих факультеті ашылды. Осы кезден бастап Ақтөбе облысында жоғарғы оқу орны археологиясы қалыптасты. Р.А. Бекназаров, С.М. Виноградов, В.В. Ткачев, А.А. Бисембаев секілді археологтар мен этнографтар далалық археологиялық тәжірибеден өтті. Педагогикалық институттың археологиялық экспедицияларын С.Ю. Гуцалов басқарды.

1986 ж. Ақтөбе облысының тарихи-өлкетану музейі мен Ақтөбе педагогикалық институтының бірлескен отряды негізгі жұмыстарын Ақтөбе қаласының солтүстігінде Бұтақ, Жақсы және Жаман Қарғалы өзендерінің алаптарында орналасқан ескерткіштерде (Жаман Қарғалы I, Шпаки I, Шеменевский I және III, Бисоба) жүргізді. Осы жылы зерттелген ескерткіштердің басым бөлігі апатты жағдайда болды. 1986 жылы қазылған нысан Шпаки I қорымы еді. Ол суайрықта, Теріс-Бұтақ (Забара) өзенінен шығысқа қарай 6 км жерде орналасқан және 4 обадан тұрады. Қазба жұмыстары № 2 (б.д.д. VI ғ. аяғы – б.д.д. V ғ.) обада, суайрық жотаның үстінде орналасқан Шеменевский I қорымының екі обасында жүргізілді. 10 нысаннан тұратын Бисоба қорымында б.д.д. VI ғ. аяғы – б.д.д. V ғ. жататын (XX ғ. басында С.П. Баннов ашқан) үш оба (1, 4 және 10) зерттелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2125-іс].

Археологиялық қазба жұмыстармен қатар облыс аумағында барлау жүргізілді. 1987 ж. Мәртөк ауданы аумағында және Ақтөбе қаласы округінде жалпы барлау жұмыстары жасалды. Нәтижесінде ҚазКСР ҒА Тарих, археология және этнография институты қызметкерлерімен Р.Б. Исмагилов бірігіп, 200-ден астам археология ескерткіштерін тіркеді. Целинный I қорымында алғашқы қазба жұмыстары жүргізілді. № 15 обада кейінгі сармат дәуіріне жататын жерлеу орны анықталды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2173-іс].

1988 жылы Целинный I қорымында қазба жұмыстары жалғасты. Нысан Мәртөк ауданының Жайсаң ауылынан оңтүстік-оңтүстік-шығысқа қарай 7 км, Көкпекті (Целинный) ауылынан батысқа қарай 1,5 км жерде орналасқан. Қорым Елек өзенінің сол жағалауындағы төбеде тығыз орналасқан. Шамамен 100 оба мен тікбұрышты нысандардан (ғибадатханалар) құралған. Осы жылы қорымда төрт кезеңге бөлінетін (қола дәуірінен ортағасырға дейін) 30 нысан зерттелді. Савромат-сармат уақытына бірнеше нысан (10, 28, 31, 34, 51, 52 және 59) сәйкес келеді. Сонымен қатар Мәртөк, Алға, Хромтау аудандарында және Ақтөбе қаласы округінде жүргізілген барлау жұмыстары нәтижесінде 80-нен астам қорымдар мен жеке обалар тіркелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2218 іс].

1989 жылы С.Ю. Гуцаловтың басшылығымен ҚазКСР ҒА Батыс Қазақстан кешенді археологиялық экспедициясының Ақтөбе отряды Целинный I қорымындағы 25 нысанды және Танаберген II қорымдарындағы № 4 обаны зерттеді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2297-іс].

1990 жылы Целинный I қорымындағы қазба жұмыстар жалғасты. Осы жылы С.Ю. Гуцаловтың басшылығымен Ақтөбе педагогикалық институтының археология экспедициясы 15 обада зерттеу жұмыстарын жүргізді [Гуцалов, Ткачев 1990].

1990 жылдардан бастап қаржыландырудың төмендеуіне байланысты қазба жұмыстарының көлемі азайды. 1991 ж. Танаберген II қорымында ғана қазба жұмыстары жүргізілді. Ақтөбе педагогикалық институты менАқтөбе облыстық жас туристер стансасының біріккен экспедициясын С.Ю. Гуцалов басқарды. Савромат-сармат уақытына жататын жерлеу рәсімі әртүрлі. Жерлеу орындары қарапайым топырақ шұңқылармен қатар, катакомбалар және жанама қабірлер түрінде болып келеді. Осы жылы Ақтөбе облысының Елек, Қобда, Ойыл және Ор секілді негізгі өзендері

алаптарында барлау жұмыстары жүргізілді. Нәтижесінде 119 археологиялық ескерткіш тіркелді. 1991 жылы В.В. Ткачевтің басшылығымен Танаберген II қорымының № 7 обасында қазба жұмыстары жүргізілді. Оба үйіндісінен және оның астынан 36 жерлеу орны анықталды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2346-іс; 2347-іс].

2001 жылы Целинный I және Целинный VII қорымдарында С.Ю. Гуцаловтың басшылығымен Орал кешенді археологиялық экспедициясы қазба жұмыстарын жүргізді. Целинный VII қорымында № 2 оба қазылды, нәтижесінде табиғи қоршаудың ішінен ортағасырға жататын жерлеу орны анықталды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2563-іс].

«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру үшін 2006 жылы Тарих, этнография және археология облыстық орталығы құрылды. Осы жылы Мәртөк ауданында бұрыннан белгілі археологиялық ескерткіштердің жағдайын анықтауға және жаңа тарихи-мәдени мұра нысандарын айқындауға бағытталған археологиялық барлау жұмыстары нәтижесінде 43 археологиялық ескерткіш тіркелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2771-іс].

2022 жылы «Ақтөбе өлкесінің ежелгі тұрғындары: тас және палеометалл дәуірлері ескерткіштері» атты шаруашылық келісімді жобаны іске асыру барысында Т.Б. Мамировтің басшылығымен Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институтының отряды сақталған мәдени қабаты бар тас ғасырының ескерткіштерін анықтау мақсатында шурф қазу арқылы өзен, бұлақ террасалары бойымен барлау жұмыстарын жүргізді. Танаберген, Жамансу, Ақсу және т.б. өзендердің жағалаулары, бұлақ суларының көздері зерттелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3455-іс].

2022 жылы А.М. Мамедов басқарған Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институтының отряды тарихи-мәдени мұра нысандарын сақтауды қамтамасыз ету және насихаттау саласындағы Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатын жүзеге асыру мақсатында тарих және мәдениеттің барлық ескерткіштерін анықтау және мониторингтеу үшін іздеу-барлау жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде Мәртөк ауданы аумағында қазіргі кезде 400-ден аса әртүрлі уақытқа жататын археологиялық ескерткіш бар екендігі анықталды [Мамедов және т.б. 2022].

2023 жылы Т.Б. Мамиров басқарған Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институтының отряды Жамансу 2 тұрағында қазба жұмыстарын жүргізді. Жалпы ауданы 200 м^2 болатын үш қазба орны жасалып, ескерткіштің 4 негізгі қабатына сәйкес келетін 500-ден аса тас жәдігерлер табылды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3469-іс].

Нәтижелер және талқылау

Мәртөк ауданы аумағында зерттелген археологиялық ескерткіштердің нәтижелері ғылыми басылымдарда жарық көрді. Зерттеулер Мәртөк ауданы аумағы бойынша меридиан бағытында ағатын Жайық өзенінің ірі саласы болып табылатын Елек өзенінің алабында орналасқан ескерткіштерде жүргізілді. Алғашқылардың бірі болып Сынтас қорымында жүргізілген қазба жұмыстардың қорытындысы 1976 жылы баспадан шыққан «Прошлое Казахстана по археологическим источникам» атты жинақта жарияланды. Мұнда 1974 жылы зерттелген Сарыжар (Хлебодаровка) ауылынан оңтүстік-батысқа қарай 8,2 км жерде орналасқан Сынтас қорымының шығыстағы №1 және №2 обаларынан табылған жәдігерлер сипатталды [Кадырбаев, Курманкулов 1976: 139–140].

Сонымен қатар Сынтас, Бесоба, Целинный I, Нагорненский секілді нысандарда зерттелген жерлеу орындары және табылған жәдігерлер Батыс Қазақстан үшін маңызды сипатқа ие болды. Осы аталған қорымдардан табылған материалдар 1996 жылы жарық көрген «Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін)» [История ... 1996: 201–202] еңбегінде жарияланды. Елек өзені бойындағы Сынтас, Бесоба, Жалғызоба қорымдарының жерлеу рәсімі, табылған жәдігерлері Арал маңындағы б.д.д. VII–VI ғғ. көшпенділердің ескерткіштеріне, ең алдымен Сырдариянның төменгі жағындағы Ұйғарақ обаларының жерлеулеріне ұқсас екендігі 2006 жылы баспадан шыққан «Батыс Қазақстан тарихы» [Батыс ... 2006: 28] еңбегінде айтылды.

2006 жылы құрылған Тарих, этнография және археология облыстық орталығының археологиялық барлау жұмыстары облыстың солтүстік аудандарында жүргізілді. Нәтижесінде қарастырып отырған аудан бойынша «Ақтөбе облысының тарихи-мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері. Мәртөк ауданы» атты жинақ жарық көрді. Мұнда сол жылғы барлау жұмысы барысында анықталған археологиялық ескерткіштер туралы мәліметтер баяндалды [Бисембаев және т.б. 2006].

2021 жылы Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған және «Ақтөбе облысының киелі географиясы» ғылыми бағдарламасы шеңберінде дайындалған табиғат, археология, сәулет және этнография нысандарының тізілімін қамтитын «Ақтөбе облысының киелі географиясы» атты католог жарық көрді. Кітапқа Мәртөк ауданы аумағында орналасқан келесі киелі археологиялық ескерткіштер енді: қола – ерте темір дәуіріне жататын Танаберген II қорымы, қола – ортағасыр кезеңіне тиісті Целинный I жерлеу-ғұрыптық кешені, ерте темір дәуіріне сәйкес келетін Бесоба, Бисоба қорымдары және Сынтас ғұрыптық-жерлеу кешені, ортағасырға жататын Төбетсай I «мұртты обалары» [Ақтөбе облысының киелі географиясы 2021: 110, 117, 413, 418, 435, 474].

2023 жылы Қ. Жұбанов ат. Ақтөбе мемлекеттік университеті базасында Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институтының Батыс Қазақстан филиалы құрылды. 2022 жылғы Қарғалы ауданында ұйымдастырылған барлау жұмыстарының, архивтік материалдардың талдануы негізінде «Қазақстан Республикасы Тарих және мәдениет ескеткіштерінің жинағы. Ақтөбе облысы. 1-шығарылым. Қарғалы ауданы» атты бұрын тіркелген және жаңадан ашылған археология, қала құрылысы және сәулет ескерткіштері мен қасиетті нысандар енген ғылыми-энциклопедиялық сипаттағы басылым жарық көрді [Свод ... 2023].

Осыған байланысты ағымдағы жылы Мәртөк ауданы бойынша археологиялық ескертіштердің зерттелу тарихы жөнінде мәліметтер берілген Ә.Х. Марғұлан атынд. Археология институтының қызметкерлері «Қазақстан Республикасы Тарих және мәдениет ескеткіштерінің жинағы. Ақтөбе облысы. 2-шығарылым. Мәртөк ауданы» атты ғылыми жинақты баспадан шығаруды жоспарлап отыр.

Қорытынды

Қорыта келгенде Мәртөк ауданының археологиялық ескеткіштерінің зерттелу тарихына арналған мақалада авторлар осы уақытқа дейін жинақталған архивтік материалдарға (ғылыми есептер, ескерткіштердің паспорттары мен есептік карталары) және табылған жәдігерлер бойынша жазылған мақалалар мен монографияларға талдау жасап, ұйымдастырылған археологиялық ізденістер хронологиялық ретпен келтірді. Мақалада баяндалған ақпарат болашақта басқа да ғылыми жарияланымдарда қолданылуы мүмкін.

ӘДЕБИЕТ

1 Ақтөбе облысының киелі географиясы. Табиғат, археология, сәулет және этнография нысандарының тізілімі / *Байтанаев Б.Ә., Мамиров Т.Б., Ахатов Ғ.А., Мықтыбаева Ж.Қ., Шалманова Ә.Б, Бекназаров Р.А., Жұмабекова Г.С., Бисембаев А.А., Базарбаева Ғ.А., Байтілеу Д.А., Мамедов А.М., Шағырбаев М.С., Қалдыбаева Г.А.* Алматы: Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институты, 2021. 532 б.

2 Батыс Қазақстан тарихы. Екі томдық. 1 том. / Томның редколлегиясы: А.А. Бисембаев, Г.Б. Избасарова, С.Ю. Гуцалов, Р.А. Бекназаров. Актобе: Принт-А, 2006. 436 б. (қазақша, орысша).

3 *Бисембаев А.А., Гуцалов С.Ю., Ткачев В.В., Виноградов С.М., Мендыбаев Е.Х., Курманбеков Е.Ж., Сухиньская И.Н., Мамиров Т.Б., Успанова Г.Е., Бидагулов Н.Т., Уразов А.А.* Ақтөбе облысының тарихи-мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері. 13 томдық. 1-т. Мәртөк ауданы. Ақтөбе, 2006. 153 б. (қазақша, орысша).

4 *Грязнов М.П.* Погребения бронзовой эпохи в Западном Казахстане // Казаки (антропологические очерки). Вып. 2 / Под ред. С.И. Руденко. Л.: АН СССР, 1927. С. 172–221.

5 *Гуцалов С.Ю., Ткачев В.В.* Отчет о полевых археологических работах в Актюбинской области летом 1990 года. // Фонды АОИКМ. Актюбинск, 1990.

6 История Казахстана (с древнейших времен до наших дней). В 5-ти т. Т. 1. / Ред.: К.А. Акишев и др. Алматы: Атамұра, 1996. 544 с.

7 *Кадырбаев М.К., Курманкулов Ж.К.* Захоронения воинов савроматского времени на левобережье р. Илек // Прошлое Казахстана по археологическим источникам / Отв. ред. К.А. Акишев. Алма-Ата: Наука КазССР, 1976. С. 103–114.

8 *Китов Е.П., Мамедов А.М.* Ерте темір дәуіріндегі Батыс Қазақстанның көшпелі тұрғындары. Кочевое население Западного Казахстана в раннем железном веке. Астана: ФИА, 2014. 352 с.

9 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1375-іс: Кадырбаев М.К., Курманкулов Ж.К. Отчет Актюбинского археологического отряда АН КазССР за 1974 год.

10 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1459-іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1975 г.

11 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1527-іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1976 г.

12 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1595-іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1977 г.

13 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1918-іс: Кадырбаев М.К., Курманкулов Ж.К., Кулик Т.И. Загородний А.С., Заитов В.И., Родионов В.В. Научный отчет о работе Центрально-Казахстанской археологической экспедиции за 1982 год.

14 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1921-іс: Кулик Т.И. Отчет о работе Актюбинского отряда ЦКАЭ (Нагорненский курганный могильник) за 1982 г.

15 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2036-іс: Гуцалов С.Ю., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1984 года.

16 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2084-іс: Гуцалов С.Ю., Родионов В.В. Отчет об археологических разведках и раскопках в Актюбинской области летом 1985 года.

17 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2125-іс: Гуцалов С.Ю., Макаревич Г.В. Отчет об археологических разведках и раскопках в Актюбинской области летом и осенью 1986 г.

18 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2173-іс: Гуцалов С.Ю., Макаревич Г.В. Отчет об археологических разведках и раскопках в Актюбинской области летом 1987 г.

19 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2218-іс: Гуцалов С.Ю. Отчет об археологических разведках и раскопках в Актюбинской области летом 1988 г.

20 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2220-іс: Гуцалов С.Ю. Альбом-приложение к отчету С.Ю. Гуцалова о раскопках в Актюбинской области за 1988 г.

21 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2297-іс: Гуцалов С.Ю. Отчет об археологических работах в Актюбинской области / Отчет о работах Западно-Казахстанской археологической экспедиции за 1989 год.

22 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2346-іс: Ткачев В.В., Гуцалов С.Ю. Отчет о раскопках кургана №7 могильника Танаберген II в Актюбинской области летом-осенью 1991 года.

23 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2347-іс: Гуцалов С.Ю. Отчет об археологических работах в Актюбинской области летом 1991 года.

24 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2563-іс: Бисембаев А.А, Гуцалов С.Ю. Отчет о проведении археологических разведок и раскопок в ЗКО в 2001 г.

25 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2771-іс: Бисембаев А.А., Уразов А.А., Дуля В.И., Бидагулов Н.Т. Отчет об археологических разведках в северных районах Актюбинской области в полевом сезоне 2006 года.

26 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3455-іс: Мамиров Т.Б., Байтлеу Д.А., Калиева Ж.С., Куандык С.Р., Мамиров К.Б. Отчет о НИР по теме «Древнейшее население Актюбинского края: памятники эпохи камня и палеометалла». Алматы, 2022.

27 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3469-іс. Мамиров Т.Б., Баиров Н.М., Куандык С.Р., Жусупкалиев Т.Т. Отчет о НИР по теме «Изучение памятников эпохи камня и палеометаллов» (каменный век). Алматы, 2023.

28 *Мамедов А.М., Амантаев Н.А., Мамиров К.Б.* Отчет об археологических разведках памятников Мартукского района в 2022 году // Архив Актюбинского Областного центра исследования, реставрации и охраны историко-культурного наследия.
29 *Родионов В.В.* Очерк истории археологических исследований в Актюбинской области // Вопросы археологии Западного Казахстана: Сб. науч. тр. / Отв. ред. В.В. Ткачев. Самара: Актюб. Обл. Гос. инспекция историко-культурного наследия, 1996. С. 5–22.
30 Свод памятников истории и культуры Республики Казахстан. Актюбинская область. Вып. 1. Каргалинский район / Редкол.: А.М. Мамедов, Т.Б. Мамиров, К.Б. Мамиров, Н.А. Амантаев, К. Асылбеков, И. Бекзаткызы. Алматы; Актобе. 2023. 344 с.
31 *Сорокин В.С.* Археологические памятники северо-западной части Актюбинской области // КСИИМК. 1958. Вып. 71. С. 78–85.
32 *Ткачев В.В.* Степи Южного Приуралья и Западного Казахстана на рубеже эпох средней и поздней бронзы. Актобе: Актюб. Обл. центр истории, этнографии и археологии, 2007. 384 с.: ил.

REFERENCES

1 Baitanayev, B. A., Mamirov, T. B., Akhatov, G. A., Myktybayeva, Z. Қ., Shalmanova, A. B., Beknazarov, R. A., Jumabekova, G. S., Bissembaev, A. A., Bazarbayeva, G. A., Baitileu, D. A., Mamedov, A. M., Shagirbayev, M. S., Kaldybaeva, G. A. 2021. *Aktobe oblysynyn kieli geografiyasy. Tabigat, arheologija, saulet zhane etnografija nysandarynyn tizilimi (Sacred geography of Aktobe region. Register of objects of nature, archeology, architecture and ethnography).* Almaty: Margulan Institute of Archaeology (in Kazakh).
2 Bissembaev, A. A., Izbasarova, G. B., Gutsalov, S. Y., Beknazarov, R. A. 2006. *Batys Kazakstan tarihy*. Eki tomdyk. 1 tom (*History of Western Kazakhstan.* In 2 vol. Vol. 1). Aktobe: "Print-A" Publ. (in Kazakh, Russian).
3 Bissembaev, A. A., Gutsalov, S. Y., Tkachev, V. V., Vinogradov, S. M., Mendybaev, E. H., Kurmanbekov, E. Z., Suhinskaya, I. N., Mamirov, T. B., Uspanova, G. E., Bidagulov, N. T., Urazov, A. A. 2006. *Aktobe oblysynyn tarihi-madeni zhane tabigat muralary eskertkishteri. 13 tomdyk. 1-t. Martok audany (Monuments of historical, cultural and natural heritage of the Aktobe region. In 13 vol. Vol. 1. Martuk district).* Aktobe (in Kazakh, Russian).
4 Gryaznov, M. P. 1927. In: Rudenko, S. I. (ed.). *Kazaki (antropologicheskie ocherki) (Kazakhs. Anthropological essays).* Issue 2. Leningrad: USSR Academy of Sciences, 172–221 (in Russian).
5 Gutsalov, S. Y., Tkachev, V. V. 1990. In: Aktobe regional museum of local history (in Russian).
6 Akishev, K. A. et al. 1996. *Istoriya Kazahstana (s drevneyshih vremen do nashih dney) (The history of Kazakhstan (from ancient times to the present day)).* In 5 vol. Vol. 1. Almaty: "Atamura" Publ. (in Russian).
7 Kadyrbayev, M. K., Kurmankulov, Z. K. 1976. In: Akishev, K. A. (ed.). *Proshloe Kazahstana po arheologicheskim istochnikam (The past of Kazakhstan based at the archaeological sources).* Alma-Ata: "Nauka" Publ., 103–114 (in Russian).
8 Kitov, E. P., Mamedov, A. M. 2014. *Kochevoe naselenie Zapadnogo Kazahstana v rannem zheleznom veke (The nomadic population of West Kazakhstan at early Iron Age).* Astana: Brunch of the Margulan Institute of Archaeology (in Russian).
9 SA MIA CS MSHE RK. D. 1375: Kadyrbaev, M. K., Kurmankulov, Z. K. *Otchet Aktjubinskogo arheologicheskogo otrjada AN KazSSR za 1974 god. (Report of the Aktobe archaeological team of the Academy of Sciences of the KazSSR for 1974)*. (in Russian).
10 SA MIA CS MSHE RK. D. 1459: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoy oblasti letom 1975 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1975)* (in Russian).
11 SA MIA CS MSHE RK. D. 1527: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoj razvedke v Aktjubinskoj oblasti letom 1976 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1976)* (in Russian).
12 SA MIA CS MSHE RK. D. 1595: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1977 (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1977)* (in Russian).
13 SA MIA CS MSHE RK. D. 1918: Kadyrbayev, M. K., Kurmankulov, Z. K., Kulik, T. I., Zagorodniy, A. S., Zaitov, V. I., Rodionov, V. V. *Nauchnyi otchet o rabote Tsentralno-Kazahstanskoy arheologicheskoy ekspeditsii za 1982 god (Scientific report on the work of the Central Kazakhstan archaeological expedition for 1982)* (in Russian).

14 SA MIA CS MSHE RK. D. 1921: Kulik, T. I. O*tchet o rabote Aktyubinskogo otryada Tsentralno-Kazahstanskoy arheologicheskoy ekspeditsii (Nagornenskiy kurgannyi mogilnik) za 1982 g. (Report on the work of the Aktobe detachment of the Central Kazakhstan archaeological expedition (Nagornensky burial ground) for 1982)* (in Russian).

15 SA MIA CS MSHE RK. D. 2036: Gutsalov, S. Y., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoy oblasti letom 1984 goda (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1984)* (in Russian).

16 SA MIA CS MSHE RK. D. 2084: Gutsalov, S. Y., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskih razvedkah i raskopkah v Aktyubinskoy oblasti letom 1985 goda (Report on archaeological exploration and excavations in the Aktobe region in the summer of 1985)* (in Russian).

17 SA MIA CS MSHE RK. D. 2125: Gutsalov, S. Y., Makarevich, G. V. *Otchet ob arheologicheskih razvedkah i raskopkah v Aktyubinskoy oblasti letom i oseniyu 1986 g. (Report on archaeological exploration and excavations in the Aktobe region in the summer and autumn of 1986)* (in Russian).

18 SA MIA CS MSHE. D. 2173: Gutsalov, S. Y., Makarevich, G. V. Otchet ob arheologicheskih razvedkah i raskopkah v Aktyubinskoy oblasti letom 1987 g. (Report on archaeological exploration and excavations in the Aktobe region in the summer of 1987) (in Russian).

19 SA MIA CS MSHE RK. D. 2218: Gutsalov, S. Y. *Otchet ob arheologicheskih razvedkah i raskopkah v Aktyubinskoy oblasti letom 1988 g. (Report on archaeological exploration and excavations in the Aktobe region in the summer of 1988)* (in Russian).

20 SA MIA CS MSHE RK. D. 2220: Gutsalov, S. Y. *Albom-prilozhenie k otchetu S.Y. Gutsalova o raskopkah v Aktyubinskoy oblasti za 1988 g. (Album appendix to the report of S.Y. Gutsalov about excavations in the Aktobe region in 1988)* (in Russian).

21 SA MIA CS MSHE RK. D. 2297: Gutsalov, S.Y. *Otchet ob arheologicheskih rabotah v Aktyubinskoy oblasti / Otchet o rabotah Zapadno-Kazahstanskoy arheologicheskoy ekspeditsii za 1989 god (Report on archaeological work in the Aktobe region / Report on the work of the West Kazakhstan archaeological expedition for 1989)* (in Russian).

22 SA MIA CS MSHE RK. D. 2346: Tkachev, V. V., Gutsalov, S. Y. *Otchet o raskopkah kurgana № 7 mogilnika Tanabergen II v Aktyubinskoy oblasti letom–oseniyu 1991 goda (Report on the excavations of mound No. 7 of the Tanabergen II burial ground in the Aktobe region in the summer-autumn of 1991)* (in Russian).

23 SA MIA CS MSHE RK. D. 2347: Gutsalov, S. Y. *Otchet ob arheologicheskih rabotah v Aktyubinskoy oblasti letom 1991 goda (Report on archaeological work in the Aktobe region in the summer of 1991)* (in Russian).

24 SA MIA CS MSHE RK. D. 2563: Bissembaev, A. A, Gutsalov, S. Y. *Otchet o provedenii arheologicheskih razvedok i raskopok v ZKO v 2001 g. (Report on archaeological surveys and excavations in West Kazakhstan region in 2001)* (in Russian).

25 SA MIA CS MSHE RK. D. 2771: Bissembaev, A. A., Urazov, A. A., Dulya, V. I., Bidagulov, N. T. *Otchet ob arheologicheskih razvedkah v severnyh rayonah Aktyubinskoy oblasti v polevom sezone 2006 goda (Report on archaeological exploration in the northern regions of the Aktobe region in the 2006 field season)* (in Russian).

26 SA MIA CS MSHE RK. D. 3455: Mamirov, T. B., Baitileu, D. A., Kalieva, Z. S., Kuandyk, S. R., Mamirov, K. B. 2022. *Otchet o NIR po teme «Drevneyshee naselenie Aktyubinskogo kraya: pamyatniki epohi kamnya i paleometalla» (Report on research work on the topic "The most ancient population of the Aktobe region: monuments of the era of stone and paleometal")* (in Russian).

27 SA MIA CS MSHE RK. D. 3469: Mamirov, T. B., Bairov, N. M., Kuandyk, S. R., Zhusupkaliev, T. T. 2023. *Otchet o NIR po teme «Izuchenie pamyatnikov epohi kamnya i paleometallov (kamennyi vek)) (Report on research work on the topic "Study of monuments from the era of stone and paleometals (Stone Age) ")* (in Russian).

28 Mamedov, A. M., Amantaev, N. A., Mamirov, K. B. 2022. In: Archive of Aktobe Regional Center for Research, Restoration and Protection of Historical and Cultural Heritage (in Russian).

29 Rodionov, V. V. 1996. In: Tkachev, V. V. (ed.). *Voprosy arheologii Zapadnogo Kazahstana (Issues of archaeology of Western Kazakhstan).* Samara: Aktobe Regional State Inspection of Historical and Cultural Heritage, 5–22 (in Russian).

30 Mamedov, A. M., Mamirov, T. B., Mamirov, K. B., Amantaev, N. A. Asylbekov, K. Bekzatkyzy, I. (eds.). 2023. *Svod pamyatnikov istorii i kultury Respubliki Kazahstan. Aktyubinskaya oblast. Issue 1. Kargalinskiy rayon (The*

official list of historical and cultural monuments of the Republic of Kazakhstan. Aktobe region. Issue 1. Kargaly district). Almaty; Aktobe (in Russian).
31 Sorokin, V. S. 1958. In *KSIIMK (Brief communications of the Institute for the History of Material Culture)* 71, 78–85 (in Russian).
32 Tkachev, V. V. 2007. *Stepi Yuzhnogo Priuraia i Zapadnogo Kazahstana na rubezhe epoh sredney i pozdney bronzy (Steppes of the Southern Urals and Western Kazakhstan at the turn of the Middle and Late Bronze Ages).* Aktobe: Aktobe Region Center of History, Ethnography and Archeology (in Russian).

About the Authors
Mamedov Aslan – Senior Researcher, Director, West Kazakhstan branch of the Margulan Institute of Archaeology, Aktobe, Kazakhstan. ORCID: 0000-0003-0369-5234 E-mail: mamedovaslan@mail.ru
Mamirov Kairat – Junior Researcher, West Kazakhstan branch of the Margulan Institute of Archaeology, Aktobe, Kazakhstan. ORCID:0009-0004-5231-0323 E-mail:kairatm_1985@mail.ru
Amelin Victor – Junior Researcher,West Kazakhstan branch of the Margulan Institute of Archaeology, Aktobe, Kazakhstan. ORCID:0009-0004-0348-8635 E-mail:vityara2706@mail.ru
Zholdybay Yerassyl – Junior Researcher, West Kazakhstan branch of the Margulan Institute of Archaeology, Aktobe, Kazakhstan. ORCID:0009-0007-7501-7797 E-mail:yerassyl.149@mail.ru

Авторлар туралы мәліметтер
Мамедов Аслан Мәлікұлы – аға ғылыми қызметкер, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының Батыс Қазақстан филиалының директоры, Ақтөбе қ., Қазақстан
Мамиров Қайрат Базарбайұлы – кіші ғылыми қызметкер, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының Батыс Қазақстан филиалы, Ақтөбе қ., Қазақстан
Амелин Виктор Алексеевич – кіші ғылыми қызметкер, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының Батыс Қазақстан филиалы, Ақтөбе қ., Қазақстан
Жолдыбай Ерасыл Бейсембіұлы – кіші ғылыми қызметкер, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының Батыс Қазақстан филиалы, Ақтөбе қ., Қазақстан

Сведения об авторах
Мамедов Аслан Маликович – старший научный сотрудник, директор Западно-Казахстанского филиала Института археологии им. А.Х. Маргулана, г. Актобе, Казахстан
Мамиров Кайрат Базарбаевич – младший научный сотрудник, Западно-Казахстанский филиал Института археологии им. А.Х. Маргулана, г. Актобе, Казахстан
Амелин Виктор Алексеевич – младший научный сотрудник, Западно-Казахстанский филиал Института археологии им. А.Х. Маргулана, г. Актобе, Казахстан
Жолдыбай Ерасыл Бейсембиулы – младший научный сотрудник, Западно-Казахстанский филиал Института археологии им. А.Х. Маргулана, г. Актобе, Казахстан

Мүдделер қақтығысы туралы ақпаратты ашу. Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. / Раскрытие информации о конфликте интересов. Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов. / Disclosure of conflict of interest information. The authors claim no conflict of interest.
Мақала туралы ақпарат / Информация о статье / Information about the article.
Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Entered the editorial office: 02.04.2024.
Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted for publication: 02.05.2024.
Авторлар жұмысқа бірдей үлес қосты. / Авторы внесли равноценный вклад в работу. / The authors have made an equal contribution to the work.